

Nuomonė dėl „Mažųjų ir vidutinių įmonių bei socialinės ekonomikos įmonių sugebėjimas prisitaikyti prie ekonomikos augimo sąlygotų permainų“

(2005/C 120/03)

2004 m. balandžio 27 d. Europos Komisijos pirmininko pavaduotoja Loyola de PALACIO Komisijos vardu paprašė Europos ekonomikos ir socialinio reikalų komiteto pateikti tiriamąją nuomonę dėl: „Mažųjų ir vidutinių įmonių bei socialinės ekonomikos įmonių sugebėjimas prisitaikyti prie ekonomikos augimo sąlygotų pokyčių“.

Vienos bendros rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius, atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu parengimą, 2004 m. spalio 6 d. priėmė šią nuomonę (pranešėja – p. FUSCO).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas 2004 m. spalio 27-28 d. 412-osios plenarinės sesijos metu (2004 m. spalio 27 d. posėdis) priėmė šią nuomonę, 169 balsavus „už“, 2 – „ prieš“, o 5 susilaikius.

Ižanginė pastaba

daugelio SEĮ taikytais Europos Sąjungoje ir geriausiai pasitvirtinisiais veiklos metodais.

Atsižvelgiant į Europos Komisijos pateiktą prašymą, šioje nuomonėje pasiūlyta tema yra tirama jau vykstančios ir potencialiai galimos mažųjų ir vidutinių įmonių (MVĮ), įskaitant mikroįmones, bei socialinės ekonomikos įmonių (SEĮ) sąveikos aspektu, tuo pačiu nagrinėjant įvairius SEĮ modelius ir priemones, kurie turėjo ar gali turėti esminės įtakos MVĮ ir SEĮ prisitaikymo galimybėms.

1.3 Labiausiai pasitvirtinisiais Europos Sąjungos SEĮ veiklos metodais iš tikrųjų galėtų remtis MVĮ ir SEĮ, vystydamos savo bendrą veiklą bei tarpusavio sąveiką ir rasdamos kryptis inovacijoms, nes SEĮ yra būdingi kooperacijos, inovacijų bei dinamizmo bruožai, kuriais potencialiai gali pasinaudoti MVĮ, gaudamos iš SEĮ papildomą postūmį savo vystymuisi ir vystydamos jų struktūrai būdingą kooperavimą, pilnavertį atstovavimą bei savitarpio pasitikėjimą, kuris reikalingas abiejų tipų struktūroms.

1. Tikslai ir norminė bazė

1.1 Europos Komisija paprašė EESRK pateikti šią nuomonę laikydama, kad MVĮ bei SEĮ atlieka svarbų vaidmenį Lisabonos strategijoje, ir prašydama Komiteto nustatyti veiksnius, kurie taptų šiems operatoriams būtinos norminės ir paramos bazės pagrindu.

1.2 Šis prašymas buvo pateiktas po to, kai EESRK paskelbė nuomonę savo iniciatyva, vienbalsiai priimtą 2004 m. balandžio 1 d., dėl MVĮ ir SEĮ vaidmens stojančiųjų šalių ekonomikos įvairinimo procese. Šioje nuomonėje kartu buvo nagrinėjami abu operatorių tipai, juos apibrėžiant ir pažymint jų svarbą visai ES, atsižvelgiant į jų indėlį į ekonomiką, užimtumą ir socialinę sanglaudą ir aktyvią jų sąveiką bei sinergiją. Taip pat joje pabrėžiama, kad ekonominius pokyčius reikia suvokti kaip daug platesnį ir dinamiškesnį procesą nei restruktūrizacija. Šioje nuomonėje minimas Gyllenhamerio tyrimas, kurį atliko Europos Komisijos sudaryta aukšto lygio darbo grupė, pavadinta „Valdyti permainas“ ir kuriame pabrėžiama naujų darbo vietų kūrimo svarba bei strategijos, kuri remiasi siekiu įgyvendinti planuojamus vis aukštesnio lygio tikslus, inovacijas bei socialinę santarvę, pranašumas. Šis tyrimas siūlo vientisą 10 punktų programą, kuri skatintų MVĮ ir SEĮ veiklą įvairinant naujai stojančiųjų šalių ekonomiką, ir kuri sudaryta remiantis

1.4 Lisabonos strategijos, kurią 2000 m. kovą pasiūlė Europos Taryba, tikslas – Europos ekonomika turi tapti mokslo žiniomis besiremiančia pranašiausia ir dinamiškiausiai besivystančia pasaulyje ekonomika, kartu pabrėžiant būtinumą „sukurti palankias sąlygas naujovių siekiančioms įmonėms, ypač MVĮ, kurtis ir vystytis“ bei priduriant, kad „įmonių pranašumai ir dinamiškumas tiesiogiai priklauso nuo palankaus teisinio pagrindo, leidžiančio investuoti, siekti inovacijų bei palaikančio verslumo dvasią“⁽¹⁾. Šių nuostatų pagrindu 2000 m. liepos 19 ir 20 d. Feiroje vykusios Europos Tarybos sesijos metu buvo priimta mažųjų Europos įmonių Chartija, kurioje teigiama, kad šios įmonės sudaro „Europos ekonomikos stuburą [ir] yra nepakeičiamas darbo vietų šaltinis bei verslo vystymo idėjų daigynas“⁽²⁾. Lisabonos strategijoje taip pat skelbiama, kad pagrindinis socialinės santarvės Europoje užtikrinimo faktorius yra ekonominis augimas. Komisija pabrėžė, kad uždaviniai, kuriuos teks spręsti užtikrinant Lisabonos nuostatų įtvirtinimą, yra būtinumas padidinti darbo vietų pasiūlą ir kelti užimtumo lygį, gerinti techninių žinių lygį ir užtikrinti, kad užimtumo struktūra būtų vystoma taip, kad jis mažėtų žemės ūkio ir pramonės sferose, o didėtų paslaugų sferoje, tačiau vengiant gilinti regioninio vystymosi netolygumus atskirų šalių viduje⁽³⁾.

⁽¹⁾ Pirmininko išvados – Lisabona, 2000 m. kovo 23 ir 24, 14 skyrius.

⁽²⁾ The European Charter for Small enterprises, Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities, 2002. Komisija tvirtina, kad Chartija buvo pripažinta 2002 m. balandžio 23 d. Maribore (žiūr. : http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme-package/index.htm). Komitetas, kaip ir Parlamentas balsu reikalauja pripažinti juridinį Chartijos teisėtumą bei tiesiogiai įrašyti ją į Europos Bendrijos steigimo sutarties straipsnį, liečiantį pramonę.

⁽³⁾ „Pilno užimtumo ir kokybiškesnių darbo vietų visiems strategija“ COM(2003) 006 final.

1.5 MVĮ sąvoka, kuri taikoma taip pat ir mikroįmonėms, pasižyminčiomis sava specifika, - tai įmonės, atitinkančios tikslus Europos Komisijos nustatytus kriterijus, išreikštus šiais skaičiais (1):

Įmonės kategorija	Darbuotojų skaičius	Apyvartos dydis	arba	Veiklos balansas
Vidutinė	< 250	≤ € 50 milijonų		≤ € 43 milijonai
Mažoji	< 50	≤ € 10 milijonų		≤ € 10 milijonų
Mikro	< 10	≤ € 2 milijonai		≤ € 2 milijonai

1.6 SEĮ priskiriamos įmonių visumai, apimančiai keturias kategorijas: kooperatyvai, bendrijos, asociacijos ir fondai. Charakteringas šių įmonių bruožas: jų veiklos prioritetas yra socialiniai tikslai, o ne maksimalaus pelno siekimas, todėl dažniausiai tokios įmonės glaudžiais ryšiais susijusios su jų veiklos vieta bei regioniniu vystymu. Jų pamatinės vertybės yra: solidarumas, socialinė santarvė, socialinė atsakomybė, demokratiškas valdymas, prisidėjimas, savivalda (2).

1.7 Daugumai SEĮ tinka ES priimtas standartinis mažųjų ir vidutinių įmonių apibrėžimas (3). Tos, kurioms šie kriterijai netaikomi dėl jų dydžio, dažniausiai turi bendrus su MVĮ charakteringus bruožus, tokius kaip: žemas vidinių investicijų lygis, jų akcijos neparduodamos vertybinių popierių biržoje, savininkai – akcininkai gyvena netoli ir šios įmonės glaudžiai susijusios su vietinėmis struktūromis.

1.8 Europos institucijos nustatė teisinės normas, reguliuojančias politiką MVĮ atžvilgiu. Iki 2005 metų MVĮ kaip tokioms galioja viena pagrindinė apjungianti norma: Tarybos sprendimas 2000/81/ET dėl Daugiametės Programos Įmonei ir Verslui skatinti 2001 – 2005 metams, kurios didelė dalis skirta MVĮ. Šios programos, kuri taip pat taikoma siekiant Europos mažųjų įmonių Chartijos nustatytų tikslų, siekiai yra tokie:

- stiprinti įmonių vystymąsi bei konkurencinį pranašumą;
- skatinti verslumo dvasią;
- paprastinti administracinę ir reglamentuojantį įmonių aspektus;

(1) Rekomendacija 2003/361/ET, pakeičianti Rekomendaciją 96/280/ET (2003 m. gegužės 20 d. JO L Nr. 124, 36 psl.), kuri bus taikoma nuo 2005 m. sausio 1 d. Tiek galiojančioje rekomendacijoje, tiek naujojoje Rekomendacijoje apibrėžimai lieka tie patys. Keičiasi tik apyvartos bei Metinio Balanso dydžiai.

(2) B. Roelants (koordinadorius): Paruošiamoji medžiaga Pirmajai konferencijai Socialinės ekonomikos Centrinėje ir Rytų Europoje tema, 2002, 34 psl. Bendrieji vardikliai, nustatyti remiantis Europos Komisijos, Regionų komiteto, CEP-CMAF (Europos Kooperatyvų, Bendrijų, Asociacijų ir Fondų konferencija) ir FONDA (susijusios su organizacijomis, kurios yra socialinės ekonomikos koncepcijos pradininkės) pateiktais apibrėžimais.

(3) McIntyre et al: Small and medium enterprises in transitional economies, Houndmills: MacMillan, p 10.

— gerinti įmonių finansinę terpę;

— padėti įmonėms lengviau gauti Bendrijų paramą, priėti prie jų programų ir įsilieti į jų tinklus.

1.9 2003 m. sausio 1 d. Komisijos Komunikate [KOM (2003) 26 galutinis] buvo paskelbtos penkios ataskaitos apie ES politiką MVĮ atžvilgiu: dvi ataskaitos apie mažųjų įmonių Chartijos nuostatų įgyvendinimą ES bei šalyse, stojančiose į ES; viena ataskaita apie ES veiklą skatinant MVĮ; MVĮ atstovo pranešimas; ir Žalioji knyga apie verslumo dvasią. Ataskaitoje apie ES veiklą be kitų nusistatytų siekių yra ir ES išsipareigojimas veikti naudojantis struktūriniais fondais, jau minėta daugiametė programa bei per FP6. Pagaliau, remiantis Žalioja knyga buvo priimtas Bendrijos veiksmų planas (2006-2010), skirta skatinti verslumo dvasią ir įmonių konkurencinį pranašumą.

1.10 Europos Komisija pateikė teisinį norminį pagrindą taip pat ir socialinės ekonomikos įmonių veiklai. Svarbiausiai šių įmonių kategorijai – kooperatyvams – buvo skirtas 2004-2-23 „Komunikatas apie Europos kooperatyvines bendroves“. Jame siūloma geriau išsiūreinti kooperatyvų veiklą, siekiant geriau ją suprasti ir stengtis sudaryti palankias sąlygas jų veiklą reglamentuojantiems teisės aktams atskirose ES šalyse suvienodinti (4). Taip pat šiame komunikate išdėstomos pagrindinės teisinės normos šio tipo įmonių veiklai, kurios buvo nustatytos 2002m. liepos mėnesį patvirtintoje Tarptautinės Darbo Organizacijos Rekomendacijoje dėl Kooperatyvų skatinimo. Šią rekomendaciją taip pat patvirtino 25 Europos Sąjungos valstybių atstovai ir dauguma nacionalinių darbdavių ir darbuotojų organizacijų, nes joje, kalbant apie pagrindines tarptautines darbo normas, pabrėžiama, kad jos visiškai taikomos ir kooperatyvų darbuotojams. Be to, neseniai Europos Komisija paskelbė 2003-10-3 darbo dokumentą apie bendrijas, „Savidraudos draugijos išsiplėtimoje Europoje“, kuriame išdėstomos pagrindinės teisinės normos, taikomos šio tipo SEĮ (5).

2. Socialinė ir ekonominė bazė

2.1 Komisija pripažino, kad mažosios ir vidutinės įmonės (VMĮ) sudaro Europos ekonomikos pagrindą, nes jos užtikrina 66 % visų darbo vietų ir 60 % visos ES pridėtinės vertės (neįskaitant žemės ūkio sektoriaus). Regionai, kuriuose yra sukoncentruota daug MVĮ, kaip Emilija- Romanija, Badenas-Viurtembergas ir Jutlandija pasižymi aukščiausiu BVP lygiu vienam gyventojui bei aukščiausiais užimtumo rodikliais (6).

(4) Taikant Reglamentą dėl Europos Kooperatyvinių bendrovių. Žiūr. 2003-7-22 Tarybos Reglamentą EB Nr.1435/2002 dėl Europos kooperatyvinių bendrovių (SEC) įstatų.

(5) Europos Komisija: Darbo dokumentas – Bendrijos išsiplėtimoje Europoje, 2003 m. spalio 3 d., 5 psl.

(6) Europos Komisija (2004): Naujoji partnerystė Santarvei – Susiliejimas, Pranašumas, Bendradarbiavimas – Trečioji ataskaita apie ekonominę ir socialinę santarvę, 5 ir 8 psl.

2.2 EESRK savo nuomonėje „Socialinė ekonomika ir viena bendra rinka“⁽¹⁾, pabrėžė socialinę ir ekonominę SEĮ svarbą, nurodyma, kad joms tenka pagrindinis vaidmuo didinant įmonių skaičių ir įvairinant ekonominę terpę⁽²⁾. Pati Komisija pripažino tai savo *Komunikate apie Europos kooperatyvines įmones* ir Konsultacijos dokumente „Bendrijos išsiplėtusioje Europoje“, apie kuriuos buvo kalbama pirmiau nurodytoje 1.10 dalyje. Visuomeninė ir ekonominė socialinės ekonomikos įmonių svarba ES nuolat auga: 9 milijonai *betarpiškai* SEĮ dirbančiųjų sudaro 7,9 % visų dirbančių visuomenės narių⁽³⁾. Be to, jos apjungia žymią dalį visuomenės: Europos Komisijos duomenimis, kooperatyvai jungia 140 milijonų narių, o bendrijos 120 milijonų. Laikoma, kad daugiau kaip 25 % ES gyventojų yra SEĮ nariais, ir kiekvienas jų turi tiksliai nustatytą socialinį – ekonominį vaidmenį: gamintojai, vartotojai, taupantieji, butų nuomininkai, apsidraudę asmenys, studentai, savanoriai ir t.t. SEĮ vystosi įvairiuose ekonomikos sektoriuose, ypač viešųjų ir visuomeninių paslaugų⁽⁴⁾, tokių kaip sveikatos apsauga, aplinkosauga, socialinė rūpyba ir švietimas⁽⁵⁾. Taip pat jos atlieka esminį vaidmenį kuriant socialinį kapitalą, įdarbinant neįgaluosius asmenis, keliant socialinio gerbūvio lygį, pagyvinant vietines pramonės šakas ir modernizuojant vietinės savivaldos modelius. Kai kurios šių įmonių turi savo socialinės veiklos vertinimo sistemas, leidžiančias įvertinti, kokia yra reali jų įtaka socialinėje sferoje ir aplinkosaugos srityje.

2.3 Pasaulyje vykstant esminiems ekonominiams pokyčiams, MVĮ ir SEĮ tampa svarbiomis struktūromis, kurios įdarbina ir priima darbuotojus iš tų pramonės sektorių, kurie, apimti nuosmukio, atleidžia darbuotojus, kreipiant juos į tradicijų palaikomus sektorius (liaudies verslai, amatai) bei į besivystančius sektorius, tokius kaip, pavyzdžiui, paslaugų teikimas įmonėms, naujosios komunikacijos ir informacinės technologijos (NTIC), aukštosios technologijos sektoriai, statybos ir viešųjų infrastruktūrų darbai, regioninių paslaugų (įskaitant sveikatos apsaugą) teikimas ir turizmas.

2.4 Vis dėlto, MVĮ ir SEĮ tenka susidurti su specifiniais iššūkiais. Mažųjų Europos įmonių chartijoje pripažįstama, kad šios įmonės jautriau reaguoja į verslo terpės pokyčius. Europos Komisijos Žaliojoje knygoje apie Verslumo Dvasią teigiama, kad SEĮ, taikydamos „Verslumo ir veiklumo principus, kuriais jos siekia savo socialinių ir visuomeninių tikslų, susiduria su specifiniais i

⁽¹⁾ EESRK nuomonė Nr. 242/2000, 2000-4-26 JO Nr. C 117.

⁽²⁾ Neseniai skelbtame tyrime OCDE patikslina, kad sąvoka „socialinė ekonomika“ yra daug platesnė nei tik pelno nesiekiančių įmonių sektorius, nes jį mažiau įtakoja taisyklės, draudžiančios persikirstymą, pagal kurias organizacijoms teisiškai draudžiama skirstyti savo savininkams gautus perteklius (OECD 2003, „The non-profit sector in a changing economy“, Paris, 299 psl.).

⁽³⁾ Į šį skaičių nėra įtrauktos netiesioginės darbo vietos kaip, pavyzdžiui, nepriklausomi žemės ūkio darbuotojai arba MVĮ, kurios yra kooperatyvų akcininkės. CIRIEC 2000: „The enterprises and organizations of the third system: strategic challenge for employment“ Lježo Universitetas.

⁽⁴⁾ Tang ir kt. 2002, 44 psl.

⁽⁵⁾ Žiūr. CEP-CMAF Chartiją (Nuolatinė Europos Kooperatyvų, Bendrijų, Asociacijų ir Fondų konferencija).

šūkiams: kaip gauti finansavimą, kaip apmokyti darbuotojus valdymo meno, kaip gauti reikiamas konsultacijas“⁽⁶⁾.

2.5 Tiek MVĮ, tiek SEĮ gali, skirtingais būdais, atlikti svarbų vaidmenį socialiniuose ir ekonominiuose pokyčiuose, taikydamos geriausius galimus metodus: skatinant dirbti darbo rinkos sferoje naujus asmenis; palaikant mikroįmonių ir mažųjų įmonių sugebėjimą kurti inovacijas; įdarbinant darbuotojus, kurie atleisti iš tų pramonės šakų, kurios priverstos mažinti darbuotojų skaičių ar iš viso nutraukti veiklą; įkuriant socialinės prevencijos bendrijas; kuriant naujas įmones, veikiančias aktyviai besivystančiuose pramonės sektoriuose; vystant paslaugų teikimo ir subrangos sferas; padedant darbuotojams perimti įmones, kurios atsiduria kritinėje situacijoje; palaikant mikroįmonių ir nepriklausomų darbo vietų kūrimąsi; kokybiškai keičiant pačias mažąsias ir vidutines įmones. Dar daugiau, SEĮ gali specifiskai prisidėti prie šių pokyčių, mokydamos verslumo dvasios, kurią jos pačios rodo savo veikloje ir skleisdamos savo vertybes: visuomeniškai atsakingą verslo vystymą, demokratiją, piliečių dalyvavimą, darbuotojų išsipareigojimą (netgi finansinį) įmonei, tarnavimą visuomenei, pastovų dėmesį regiono plėtrai ir ilgalaikio vystymosi principų palaikymą.

2.6 Europos Sąjungoje tradicinės MVĮ ir SEĮ jau aktyviai sąveikauja, tačiau vystymosi potencialas šioje srityje yra be galo didelis. Ši įmonių sąveika vyksta trimis būdais:

- a) MVĮ plačiai naudojami tomis SEĮ teikiamomis paslaugomis, kurių nėra jų pačių veiklos sferoje. Pavyzdžiui, kooperatyviniai bankai dažnai finansuoja tradicinių MVĮ įsikūrimo ir veiklos išvystymo projektus.
- b) MVĮ kuria tarpusavio struktūras, turinčias SEĮ statusą, šiems tikslams: norėdamos sukurti įmonių sistemas (tinklus, įmonių grupes, bendras rėmimo struktūras) arba vykdydamos didelės apimties užpirkimus ir taip taupydamos lėšas (MVĮ kooperatyvai, įkurti objektams pirkti ar parduoti), o taip pat siekdamos sukurti mechanizmą, galintį užtikrinti užstatą banko paskolai gauti ir t.t. Panašių struktūrų kūrimas joms leidžia žymiai pagerinti savo konkurencinį pranašumą.
- c) Įvairūs SEĮ modeliai (tokie kaip tarpusavio paramos fondai, visuomenei naudingų paslaugų teikimas, lygiateisės prekybos tinklai ir t.t.) gali tapti įkvėpimo šaltiniu MVĮ vystymuisi.

⁽⁶⁾ Europos Komisija : Žalioji Knyga – Verslumo dvasia Europoje, KOM(2003) 27 galutinis, C ii skirsnis.

3. Geriausių naudingų veiklos metodų, galinčių stimuliuoti visuomenei palankesnę politiką bei kuriuos būtina nuodugniai patyrinėti, tipai.

3.1 Bendrosios pastabos

3.1.1 Komisija paskelbė konkrečių geriausių naudingų veiklos metodų atvejų aprašymus daugelyje dokumentų, skirtų BEST veiklai, vykdomai pagal daugiamečę programą: tai „veiklos metodai, kurie geriausiai rodo, kokios tendencijos gali labiausiai padėti pastoviai vystyti įmonei, ir kurie tikrai verti praktikų, betarpiškai dirbančių šia kryptimi, dėmesio“⁽¹⁾. Nebūtinai tai turi būti patys geriausi metodai („best practice“), tačiau jų tikslas – inspiuoti imtis pokyčių ir dar geresnių metodų („better practice“), leidžiančių ES daryti reikiamas išvadas ir nustatyti savo politikos gaires.

3.1.2 EESRK suvokia, kad geriausių metodų, kuriais reiktų veikti MVĮ, modeliavimo srityje paskutiniiais metais jau buvo atlikti dideli darbai (žr. anksčiau minėtas akcijas BEST). Toliau minimi geriausi metodai susiję tik su jau egzistuojančia ar potencialiai galima MVĮ ir SEĮ sąveika. Kaip iliustracija pridėdami konkrečių atvejų aprašymai, iš kurių matosi, kaip pasireiškia šių modelių adaptacinės savybės bei jų gebėjimas vystyti ekonomikos augimo terpėje, kuri būdinga vieningai rinkai ir globalizacijai.

3.1.3 Tokia ekstrapoliacija pagal tipą yra naudinga, siekiant socialinių politinių sprendimų paramos, nes jie gali, vystant Lisabonos strategijos nuostatas, sustiprinti MVĮ ir SEĮ augimą. Tai – geriausių metodų, kuriais gali pasinaudoti savo veikloje MVĮ, atvejai, arba sąveikos tarp MVĮ ir SEĮ pavyzdžiai, kai MVĮ tiesiogiai naudojami SEĮ (ir galėtų tai daryti dar aktyviau).

3.1.4 Pagal darbo hipotezę, kuri kai kuriais atvejais jau dalinai pasitvirtino, kiekvienas iš šių būdų suteikia galimybę gauti nemažas progines lėšas (opportunity cost)⁽²⁾, o kartais valstybinis biudžetas netgi gauna vidutinės trukmės termino grynąjį pelną.

3.2 Geros praktikos tipologija

3.2.1 Darbo vietų sukūrimas bei išlaikymas pradedant naują veiklą ir restruktūrizuojant įmones. SEĮ veiklos patirtis įvairiose ES šalyse rodo, kad darbuotojų finansavimo sistemos, kurios

(1) DG Enterprise (2002): Helping business grow – a „good practice guide“ for business support organisations, 11 psl.

(2) Proginės lėšos (opportunity cost) tai iš anksto užsibrėžtos gauti pajamos ar pelnas, atsirandantis priėmus ypatingą sprendimą, atvejais, kai išteklių yra riboti ar kai reikalingas liečia du tarpusavyje besikertančius projektus. Pavyzdžiui, proginės lėšos statant kokiam nors sklype gamyklą yra iš anksto numatytos lėšos, atsirandancios dėl to, kad šiame sklype nebus statomi administraciniai pastatai. Tuo pačiu, jei statomi administraciniai pastatai, proginės lėšos bus tos, kurios atsiranda dėl gamyklos nestatymo šiame sklype. Priimant sprendimą, proginės lėšos yra labai svarbus faktorius, nors jos ir nėra įtraukiamos į bendrovės buhalteriją (Oxford Dictionary of Finance and Banking ; Oxford : Oxford University Press, 1997, 252 psl.).

padeda praradusiems darbo vietą atgaivinti kritinėje situacijoje atsidūrusią savo įmonę arba sukurti naują bendrovę ir tam tikrą laiką teikia reikiamą pagalbą, ne tik gali skatinti darbo vietų kūrimą ar jų išlaikymą, bet ir užtikrina, kad Valstybė ir/arba kiti finansuotojai per palyginti trumpą laiką atsiims visą skirtos finansinės paramos dydį, o kartais ir dar daugiau⁽³⁾.

3.2.2 Įmonių sistemos ir junginiai („clusters“), sudaryti siekiant aktyvinti jų vystymąsi, skatinti inovacijas ir kelti konkurencinį pranašumą. Kai kurios SEĮ sudarė regioninius junginius, kurie vėliau įsiliejo į sistemas ar įmonių grupes, suformuotas horizontaliu ar paritetiniu principu, ypač Šiaurės Italijoje ir Ispanijos Baskų krašte. Šitai šios įmonės (daugumoje mažosios ir vidutinės) virto savo regionų ekonominius lyderiais, kartu tapdamos inovacinių technologijų ir modernių vadybos metodų centrais.

3.2.3 Bendras lėšų panaudojimas siekiant taupyti didelio masto pirkimų sąskaita. Daugelyje Europos šalių tradicinės kai kurių ekonomikos sektorių MVĮ, taip pat ir mikroįmonės bei nepriklausomi darbuotojai (kaip pvz.: prekybininkai Italijoje, kirpėjai ir mėsininkai Prancūzijoje, duonkečiai Vokietijoje) susivienija į grupes, kurios dažniausiai turi kooperatyvų formą, kad galėtų bendrai organizuoti pirkimus, pardavimus ar teikti paslaugas. Kiekviena iš tų MVĮ lieka visiškai autonomiška, tuo pat metu galėdama padidinti savo konkurencinį pranašumą, išlaikyti bei išplėsti savo rinką, išvengti subrangovų ir tarpininkų ir taupyti, darant didelius pirkimus. Vietinėms bendrijoms tokia sistema garantuoja užimtumo lygio išlaikymą ir regioninio vystymo plėtrą⁽⁴⁾.

3.2.4 Galimybė gauti finansavimą ir rizikų mažinimas. Bendro užstato sudarymas leidžia MVĮ, taip pat mikroįmonėms ir nepriklausomiems darbuotojams, kuri vieni nepajėgia pateikti reikiamos garantijos, gauti kreditą. Bendro užstato bendrovė (kuri dažniausiai įkuriama kaip bendrija) skirta atlikti užstato paskolos teikėjui vaidmenį. Atvejais, kai nepajėgiama grąžinti paskolos, ši bendrovė išmoka galutines išmokas, pasinaudodama garantinio fondo, kurį sudaro asocijuotos į bendriją įmonės, lėšomis. SEĮ taip pat suformuodavo bendrus fondus, kurie buvo naudojami kaip svertas gauti bankų paskolas įmonių kūrimo, konversijos ar vystymo projektams įgyvendinti, nes šie fondai užtikrindavo bankų pasitikėjimą bendrovių mokumu⁽⁵⁾.

(3) Žiūr. taip pat Ispanijoje praktikuojamą „vienintelio išmokėjimo“ (pago único) sistemą. Šios priemonės esmė – darbuotojai, kurie atleisti iš darbo ir nori įkurti darbuotojų kooperatyvą („sociedad laboral“) arba nusprendžia tapti šių įmonių darbuotojais, dalininkais, turi galimybę gauti iš karto savo nedarbo pašalpą už dvejus metus, su sąlyga, kad jie išdirbo šioje įmonėje ne trumpiau kaip 12 mėnesių.

(4) Žiūr. Prancūzijos Kooperatyvų ir Tradicinių Verslų Susivienijimų Federacijos tinklalapį <http://www.ffcga.coop>, o taip pat tinklalapį : Associazione Nazionale Cooperative fra Dettaglianti <http://www.ancd.it/>

(5) Ypač fondas SOCODEN, įkurtas Prancūzijos gamybinių kooperatyvų, žiūr. : <http://www.scop-entreprises.com/outils.htm>

3.2.5 *Paslaugų vietinėms bendrijoms teikimas.* SEĮ tapo reikšmingais visuomeninių paslaugų teikėjais sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros srityse, privatizuodamos šiuos paslaugų sektorius. Tokiu būdu jos suderino tai, kas svarbiausia teikiant tokias paslaugas: verslumo dvasią ir visuomeninio intereso prioritetą. Taip buvo įrodyta, kad labai dažnai tokios bendrovės teikia geresnes paslaugas ir už žemesnę kainą, nei tai daroma valstybinėse įstaigose. Kai kuriais atvejais paslaugos teikiamos partnerystėje, derinant privačias ir valstybines institucijas, kai visuomenei naudingas paslaugas teikia kartu SEĮ ir vietinės valdžios valdoms įstaigoms – įdarbinimo agentūros, socialinės rūpybos centrai, pagalba namų ūkyje ir t.t.

3.2.6. *Aukštos kokybės ir etikos gamybos ir prekybos tinklai.* SEĮ specializuojasi prekyboje tokių produktų, kuriems jos gali užtikrinti pastoviai išlaikomą aukštą kokybę ir kurių gamybos procesai vyksta laikantis visų etikos principų (darbuotojai nėra eksploatuojami, laikomasi darbo normų, užtikrintas deramas atlygis už darbą ir t.t.

4. Rekomendacijos dėl tyrimų – veiksmų programos, kuri padėtų nustatyti ilgalaikę MVĮ ir SEĮ skatinimo politiką, remiant šių įmonių tarpusavio sąveiką.

4.1 *Bendrosios pastabos*

4.1.1 Bendros tarpusavyje suderintos MVĮ ir SEĮ veiklos svarba Europos ekonomikoje ir įgyvendinant Lisabonos strategiją, o taip pat teigiamas tarpusavio sąveikos potencialas, kuris išryškėja, kai naudojamosi SEĮ modeliais ir struktūromis, verčia imtis naujų bendrų pastangų ES mastu, stengiantis paremti ir skatinti tokią šių įmonių veiklą.

4.1.2 EESRK atsižvelgia į jau esančias MVĮ paramos programas, tačiau taip pat pastebi, kad SEĮ paramai skirtos struktūros nepakankamai išvystytos, o taip pat trūksta priemonių, skatinančių MVĮ ir SEĮ tarpusavio sąveiką.

4.1.3 Taip pat pažymėtina, kad trūksta rimtų, išsamių, trans-europinių ir tarpdisciplininių mokslinių tyrimų, kurie ištirtų ir pateiktų skaičiavimus apie progines lėšas, kurias užtikrina gerieji veiklos metodai, pagrįsti jų tarpusavio sąveika ir stiprinantys MVĮ ir SEĮ.

4.1.4 Tokio tyrimo trūkumas labai riboja galimybes sukurti valstybinę MVĮ ir SEĮ paramos jų tarpusavio sąveikos pagrindu politiką. Kad tokia politika būtų patvirtinta, būtina reikalinga pastovi bendrovių veiklos priežiūra ir kaštų – pelnų analizė.

4.2 *Specifinės rekomendacijos*

4.2.1 Europos Socialinės Ekonomikos Įmonių Stebėjimo instituto steigimas bei daugiamečio SEĮ – SEĮ bei MVĮ – SEĮ sąveikos tyrimo programos įkūrimas.

4.2.1.1 EESRK siūlo įsteigti Europos Socialinės Ekonomikos Įmonių Stebėjimo institutą, kuris vykdytų ne vien tik SEĮ veiklos tyrimą, bet ir jau esančios ir potencialiai galimos MVĮ ir SEĮ sąveikos stebėjimą bei vertintų, kaip ši sąveika gali esminiu būdu pagerinti MVĮ ir SEĮ ekonominę vystymąsi, o taip pat skatintų įmonių socialinę atsakomybę ir kovą prieš išstūmimą iš rinkos.

4.2.1.2 Šį Stebėjimo institutą remtų Europos Komisija bei 25 ES valstybių narių vyriausybės. Jo veikloje dalyvautų SEĮ organizacijos bei universitetų lygio mokslinio tyrimo centrai, nagrinėjantys SEĮ veiklą. Jis glaudžiai bendradarbiautų su MVĮ veiklos Stebėjimo institutu.

4.2.1.3 EESRK taip pat siūlo, kad šis Stebėjimo institutas imtųsi vykdyti tarpdisciplininę ir bendraeuropinę 3 metų trukmės mokslinio tyrimo programą, kuri leistų nustatyti tuos gerus veiklos metodus, kurie tiesiogiai padeda vystyti MVĮ, sąveikaujant su SEĮ sistemomis arba kurių modelis teikia MVĮ potencialias vystymosi galimybes, ypač tuose sektoriuose, apie kuriuos anksčiau kalbėta 3 skyriuje.

4.2.1.4 Šios mokslinio tyrimo programos tikslas – nustatyti proginių lėšų dydžius, apskaičiuojant:

- tiesioginius mikroekonominius kaštus - pelnus;
- kaštus ir pelnus ekonominės grandinės pradžioje ir pabaigoje;
- nematerialaus turto vertę;
- socialinius kaštus – pelnus, atliekant socialinį auditą;
- didinančius faktorius;
- hipotetinių kaštų skirtumą, jei būtų atsisakyta numatomojo modelio (pavyzdžiui, „nekooperatyvinio varianto kaštai“ - tai išlaidos, tenkančios valstybei bei vietinei bendruomenei, jei staiga visi kooperatyvai pranyktų).

4.2.1.5 Europos SEĮ Stebėjimo instituto mokslinio tyrimo išvados turės būti paskelbtos viešai ir šiam tikslui bus reikalinga rimta informacinė kampanija, siekiant informuoti apie tai Europos institucijas, valstybių narių vyriausybes bei plačiuosius gyventojų sluoksnius.

4.2.1.6 EESRK seks, kad Socialinės Ekonomikos Įmonių Stebėjimo instituto moksliniai tyrimai vyktų deramais tempais ir po trijų metų imsis jo išvadų vertinimo, tuo pačiu tiriant, kokią įtaką šios išvados gali daryti Europos Komisijos politikai MVĮ ir SEĮ atžvilgiu.

4.2.2 Pilnavertis MVĮ ir SEĮ dalyvavimas Europos įmonių skatinimo programose

4.2.2.1 EESRK prašo Komisijos užtikrinti, kad SEĮ turėtų galimybę lygiomis teisėmis dalyvauti daugiametėje verslo skatinimo programoje 2006-2010 metams ir kelti iniciatyvas, kuriomis siekiama aktyvinti MVĮ ir SEĮ tarpusavio sąveiką, ypač pasinaudojant SEĮ kooperavimo tarp MVĮ tikslams.

4.2.2.2 EESRK taip pat prašo, kad vienu iš pagrindinių Europos politikos prioritetų būtų pripažintas aktyvesnis MVĮ ir SEĮ dalyvavimas ES vykdomose mokslinio tyrimo, inovacijų ir prasiveržimo į pasaulines rinkas programose.

4.2.2.3 EESRK nuomone, projektų, skirtų MVĮ skatinimui, apimtis struktūriniuose fonduose turi būti išlaikyta, o projektų, skirtų SEĮ vystymui ir sąveikai tarp MVĮ ir SEĮ apimtis turi būti padidinta, ypatingai tais atvejais, kai šie projektai skatina naujų darbo vietų atsiradimą ir kaimo vietovių vystymąsi. Galimybė pasinaudoti struktūriniais fondais neturėtų priklausyti nuo sektoriaus, kuriame atitinkama įmonė dirba.

4.2.3 Pritarimas OCDE tarpministerinės Stambulo konferencijos, skirtos MVĮ, išvadoms bei šių išvadų taikymas SEĮ.

4.2.3.1 EESRK siūlo Komisijai priimti politines tarpministerinės Stambulo konferencijos, skirtos MVĮ, išvadas ir jas pritaikyti SEĮ. Tuo pačiu prašoma veikti labiau atsizvelgiant į MVĮ ir SEĮ poreikius ir specifiką, būtent:

— Pagerinti MVĮ ir SEĮ galimybes gauti finansavimą, ypač dabar, kai Bazelio kriterijai banko paskoloms gauti griežtėja, ypač rizikingų ar nepakankamo kapitalo įmonių atžvilgiu;

— Skatinti MVĮ ir SEĮ dirbti partnerystėje, sudarant tinklus ir junginius;

— Pastovus empirinių duomenų apie MVĮ ir SEĮ situaciją atnaujinimas ir apibendrinimas;

— Kliūčių patekti į pasaulines rinkas MVĮ ir SEĮ pašalinimas, būtent, administracinių ir teisinių procedūrų naštos, tenkančios šioms įmonėms, mažinimas;

— Įmonių krizių ir bankroto prevencija ir pagalba jų atveju;

— Žmogiškųjų resursų lavinimo ir tobulinimo skatinimas;

— Informacijos ir komunikacijos technologijų plitimo skatinimas⁽¹⁾.

4.2.4 Socialinio dialogo gerinimas visuomenėje, valstybėje bei Bendrijos lygmeniu.

4.2.4.1 Daugelyje ES šalių, ypač kai kuriose naujai įstojuosiose, MVĮ nepakankamai atstovaujamos valstybinėse socialinio dialogo institucijose. EESRK nuomone, šis atstovavimas turėtų būti didesnis jau vien tam, kad būtų aktyviau vykdoma šių įmonių skatinimo ir reguliavimo politika. Didelėms, vidutinėms ir mažoms įmonėms taip pat turėtų būti leista išdėstyti savo nuomonę tomis pačiomis sąlygomis

4.2.4.2 Tiek daugumoje ES šalių, tiek Bendrijos lygmeniu SEĮ visiškai neatstovaujamos socialiniame dialoge. EESRK rekomenduoja organizacijoms, atstovaujančioms SEĮ Bendrijos lygmeniu ar atskirose ES valstybėse, sustiprinti savo struktūras ir įsilieti į socialinį dialogą Bendrijų ir valstybių narių lygmeniu. Į šių įmonių nuomonę turi būti labiau atsizvelgiama sudarant įmonių veiklą reglamentuojančias normas⁽²⁾.

⁽¹⁾ Žiūrėti: Cordis Focus Nr. 247, 2004 m. liepos 14 d., 14 psl.

⁽²⁾ Teisinės, buhalterinės ir kt. Normos.

4.2.5 Darbuotojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procese ir įmonių kapitale skatinimo metodų paieška.

4.2.5.1 SEĮ turi patirtį, kaip priversti darbuotojus dalyvauti savo įmonės sprendimų priėmimo procese ir kapitale. Kalbant konkrečiai, kai kurie kooperatyvai yra sukūrę kooperatinę darbuotojų nuosavybę⁽¹⁾, o tai reiškia, kad visi arba dauguma pajininkų ir darbuotojai ir atvirkščiai. Visi pajininkai turi balsą sprendimų priėmimo procese, nepaisant jų finansinės dalies įmonėje. Finansinė dalis yra nominali ir negali būti perleidžiama. Tokia asociacijos forma yra vienas iš svarbiausių veiksnių, kurie paaiškina daugelį šioje nuomonėje paminėtų geriausios praktikos pavyzdžių (visų pirma žr. priedo 1.1, 2.1, 5.1 ir 6.1 pavyzdžius). Ji skatina tiesioginę darbuotojų atsakomybę už įmonės ateitį ir įgalina lygiomis teisėmis darbuotojus dalyvauti įmonės plėtros strategijoje. Siekiant įgyvendinti Lisabonos strategijoje siūlomus žiniomis paremtos ekonomikos tikslus, mes vis geriau suvokiame, kad svarbiausi įmonės ištekliai yra žmogiškieji, todėl tokio pobūdžio asociacija, atrodo, yra palaipsniui pradama vertinti kaip šiuolaikiška ir naujoviška.

2004 m. spalio 27 d., Briuselis

4.2.5.2 EESRK rekomenduoja Komisijai minėtoje Observatorijoje ir specialiuose seminaruose, kuriuos ji organizuoja, išnagrinėti šią konkrečią asociacijos formą šiais aspektais:

- galimybės kaina, siekiant nustatyti, kiek ir kokiu pavidalu ji gali būti naudinga ir taikytina įprastoms MVĮ;
- teisinė ir norminė bazė.

5. Išvados

5.1 MVĮ yra Europos ekonomikos ir užimtumo pagrindas, todėl pirmiausiai joms tenka pagrindinis vaidmuo įgyvendinant Lisabonos strategiją. SEĮ vaidmuo socialinės santarvės ir vietinės bendruomenės ekonominio vystymosi procese vis labiau auga. Iki šiol MVĮ ir SEĮ tarpusavio sąveikos galimybės, ypač kai MVĮ aktyviai naudojami SEĮ struktūromis, su abipuse nauda, nebuvo pakankamai išnaudojamos.

5.2 Todėl EESRK siūlo Komisijai toliau analizuoti jau esančią ir potencialiai galimą MVĮ ir SEĮ tarpusavio sąveiką ir stengtis parodyti, kad ši sąveika palankiai veikia abiejų tipų įmonių vystymąsi šiuo metu, kai vyksta pokyčiai, kuriuos sąlygoja ekonomikos augimas, teigiamai įtakodama regioninio vystymosi, socialinės santarvės ir inovacijų politiką.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkė

Anne-Marie SIGMUND

⁽¹⁾ Pagrindiniai kooperatinės darbuotojų nuosavybės principai yra nustatyti Pasaulinėje kooperatinės darbuotojų nuosavybės deklaracijoje (2004 m. vasaris), kurią priėmė Tarptautinė pramonės, amatų, paslaugų ir socialinių gamintojų kooperatyvų organizacija. Tai 18 mėnesių trukusių viso pasaulio narių konsultacijų vaisius. Šie principai yra būdingi darbuotojų kooperatyvams ir papildo CICOPA pranešimą dėl kooperatinio identiteto ir Tarptautinės darbo organizacijos rekomendaciją 193/2002 dėl kooperatyvų rėmimo.